

АЯЗ
ГЫЙЛӘЖЕВ

ЖҢИНАЯТЬ
ҺӘМ
ЖӘЗА

АЯЗ
ГЫЙЛӘЖЕВ

ЖИНАЯТЪ ҺӘМ ЖӘЗА

Хикәянең тексты Аяз ага Гыйләжевның 2014
елда басылган VI жилдлек Сайланма әсәрләр
жыелмасының II жилденнән алынды.

Сканлау, таныту, тикшереп укып чыгу һәм
китап калыбына күчерү

ArMut

Казан

29 Кәрәз, 2018

Бүгөн, таң яралмас борын ук, «Зәңгәр сәдәф» исемле тегүчеләр әртиле тынычлыгы бозылган кырмыска оясына охшап калды. Әллә ишетеп, әллә болай гына сизенеп, бөтен халык бүгөн эшкә берәр сәгать иртәрәк килгән иде. Менә алар, өчәр дүртәр кешелек төркемнәр ясап, мастерской буйлап таралышканнар, биш-алты кисүче үлчәү бүлмәсендә кызып-кызып нидер гәпләшә. Ыгы-зыгыга казан бүлмәсеннән кочегар да менгән; һәркемнең мәшгуль булуыннан файдаланып, эзер киёмнәр бүлмәсендәге ап-ак чехоллы креслога корымлы өс башы белән жәелеп утырган иде ул.

Бөтен кеше дулкынланган, барысы да гадәттәгедән кычкырыбрак сөйләшәләр.

Эш башларга унбиш минут калгач, яңа әмер булды

— Беркемне дә кертмәскә, ишекне бикләп, ачкычын мәдиргә тапшырырга!

Мөдир бүлмәсеннән бу боерык ишетелүгә, халыкның дулкынлануы бермә-бер артты. Димәк, эш житди төс ала?! Болай гына калмый?!

Кисүчеләр төркеме сүтелеп, алар бүлмәләр буйлап тыз быз чабыша башладылар. Әгәр ике кеше сөйләшеп торса өченче берәү, алар янына килеп:

— Ишеттегезме? Коточкыч хәл бит бу! - дип эндәшә дә, үзенә коточкыч хәл белән хәбәрдар икәнлеген, бу хәл белән һич тә килешен тора алмавын башкаларга сөйләргә ашыга.

Кичә генә әртилдә урман тугаендагы кебек тып-тын һәм рәхәт иде. Кичә генә барлык тегүчеләр бертуган кебек горләшеп торалар иде. Йөзләр нурлы, күңелләр хуш иде бит! Кем, каян, ничек итеп казып чыгарган диген син аны!

Кичә кичкә кырын гына ирләр пальтосы кисүче Рәхимжан останың берәүдән дүрт йөз сум ришвәт алуы мәгълүм булды. Менә шуннан китте буталыш, китте чуалыш. Олылар яшьләргә, яшьләр картларга шикле карашлар ташлый башладылар. Бигрәк тә кисүчеләр ярсыдылар, һәркем үзенә намуслы икәнлеген, мондый озын куллы Рәхимжаннар белән бер әртилдә эшләргә теләмәвен, иртәгә үк башка урынга күчәчәген искәртергә ашыкты. Алар арасыннан «Судка бирергә кирәк ул явызны, башкаларга гыйбрәт булсын» дигән сүзләр дә ишетелде.

Тегүчеләр исә кисүчеләргә мәгънәле караш

ташлыйлар һәм:

— Әһә, берегез эләктеме?! Кулыгызның чиста ук түгеллеген сизенеп килә идек. Шулай эләгерсез әле, - диештеләр.

Кыскасы, бөтен әртил халкы пыр тузды.

Игътибар үзәгендә әртилнең намусына кара тап төшергән Рәхимжан һәм аның язмышы хәлителә торган мәдир бүлмәсе иде.

Ниһаять, «тәмуг» ишеге ачылды: иң алдан җитди кыяфәт белән, салмак кына атлап, мәдир Шәйхаттаров үзе, аның артыннан кызарынган, тирләп-пешкән Рәхимжан килеп чыктылар.

— Шактый эләккән, ахры, малаена!

— Кара әле, күзләре ничек ялтырый

— Шул кирәк сиңа!

— Ашый белмисең икән, тамагың ертылсын...

Һәркем, сөрлегә сөрлегә, мәдиргә ияреп боерыеклар тактасы янына ашыга. «113 нче бое-рык!!!» Боерык артындагы шул өндәү билгеләренинди куркыныч! Алар гади тыныш билгеләренән Рәхимжанның йөрәгенә кадалачак үткен сөңгеләргә әйләнгәннәр бүген.

Боерык тактаның иң өстендә үзенә урын ала, унларча күзлекләр берьюлы борын күперләренә менеп атланалар, һәм күзләр боерыктагы утлы юллар буйлап чаба башлый:

«Тикшерү нәтижәсендә Рәхимжан иптәш Буталгановның гражданин Ф.дан дүрт йөз сум ришвәт алуы беленде. «Зәңгәр сәдәф» әртиленең

*исеменә кара яккан, жичаять эшләгән өчен иптәш Буталганов каты жәзага лаек. Шул уңайдан бое-
рык бирәм:*

*§1. Рәхимжан останың, дүрт йөз сумын бу
айда кергән акча дип хисаплап, аңа доходный налог
салырга бухгалтерияне мәжбүр итәргә!*

*§ 2. Бу боерык белән бөтен осталарны та-
ныштырырга!*

Мөдир Шәйхаттаров»

Жыелган халык өстеннән өермә үтеп кит-
кән кебек булды, менә сиңа гыйбрәт! Кешеләр,
үз күзләренә ышанмыйча, төш күрмимме дигән
сыман, күршеләренә борыла башладылар. Ара-
дан ике-өч кисүче аерылды. Алар, баягы авыр
сүзләрен онытып, көлөч йөз белән Рәхимжанның
кулын кысарга тотындылар. Кинәт жыешты-
ручының усал тавышы яңгырап китте:

— Әй, кара Нурий! Бөтен чехолны пычратып
бетергәнсең бит син! Тор, тор, каракның башын-
нан сыйпаганны күр әнә!..

Аның усал тавышы йомшак креслоа утырып
изелеп йокыга киткән кочегарны гына түгел, бар-
лык халыкны уятып, сискәндереп җибәрде. Тегү-
челәр Рәхимжанга жинаятенә бәрабәр жәза таләп
итә башладылар. Тик Шәйхаттаров кына күрен-
мәде. Ул үз бүлмәсенә кереп бикләнгән иде.

Рәхимжан алган дүрт йөзнең яртысы мөдир
кесәсенә керүен тегүчеләр белмиләр иде шул...

1958